

การศึกษาไม่ใช่คำตอบสุดท้าย: มรดกทางความคิดของวอลสโตนคราฟต์
กับการต่อสู้ของผู้หญิงร่วมสมัย

ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับความเท่าเทียมทางเพศ โดยใช้แนวคิดของแมรี วอลสโตนคราฟต์เป็นจุดตั้งต้นในการพิจารณา วอลสโตนคราฟต์เสนอว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการปลดปล่อยผู้หญิงจากการครอบงำของระบบชายเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม แม้เวลาจะผ่านไปกว่าสองศตวรรษและผู้หญิงมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น แต่ความไม่เท่าเทียมทางเพศในหลายมิติยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะปรากฏการณ์ "กะที่สอง" ที่ผู้หญิงต้องแบกรับภาระงานบ้านและการดูแลครอบครัวแม้จะทำงานนอกบ้านเทียบเท่าผู้ชาย การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่ารากเหง้าของความไม่เท่าเทียมฝังอยู่ในโครงสร้างอำนาจทางสังคม วัฒนธรรม และระบบคุณค่าที่ตอกย้ำบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม ดังนั้น การสร้างความเท่าเทียมทางเพศที่แท้จริงจึงต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมและลึกซึ้งกว่าการให้โอกาสทางการศึกษาเพียงอย่างเดียว ทั้งการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง การผลักดันนโยบายที่เป็นธรรม และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม

คำสำคัญ: แมรี วอลสโตนคราฟต์, การศึกษาของผู้หญิง, ความเท่าเทียมทางเพศ, กะที่สอง, ระบบชายเป็นใหญ่

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Beyond Education: Wollstonecraft's Legacy and the Modern Women's Fight for Equality

Sirisopa Sunititissadeekorn **

Abstract

This article analyzes the relationship between education and gender equality, using Mary Wollstonecraft's ideas as a starting point. Wollstonecraft proposed education as a key instrument in liberating women from patriarchal domination. However, despite two centuries passing and women gaining greater access to education, gender inequalities persist in multiple dimensions, particularly the phenomenon of "the second shift" where women bear the burden of domestic work and family care despite working outside the home equivalent to men. The analysis reveals that the roots of inequality are embedded in social power structures, culture, and value systems that reinforce traditional gender roles. Therefore, achieving true gender equality requires changes more comprehensive and profound than merely providing educational opportunities, including structural reforms, fair policy implementation, and social value transformation.

** Lecturer, College of Administrative Science, Maejo University

Keywords: Positivism, Epistemology, Political Science Studies,
Scientific Methods

บทนำ

ในช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคแห่งการรู้แจ้ง (Age of Enlightenment) ผู้หญิงส่วนใหญ่ถูกกีดกันจากโอกาสทางการศึกษาและถูกจำกัดบทบาทไว้ในพื้นที่ส่วนตัว การศึกษาของผู้หญิงมักถูกจำกัดอยู่เพียงทักษะการเป็นแม่บ้านแม่เรือนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแต่งงาน ในบริบทเช่นนี้ แมรี วอลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) ได้เขียนงานชิ้นสำคัญชื่อ *A Vindication of the Rights of Woman* (1792) เพื่อโต้แย้งความเชื่อที่ว่า “ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายโดยธรรมชาติ” และเสนอว่า “การศึกษา” คือกุญแจสำคัญในการปลดปล่อยผู้หญิงจากการครอบงำของระบบชายเป็นใหญ่ (Gordon, 2014; Taylor, 2003) แนวคิดของวอลสโตนคราฟต์ไม่เพียงท้าทายบรรทัดฐานทางสังคมในยุคนั้น หากแต่ยังวางรากฐานสำคัญให้กับขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีในเวลาต่อมา (Bergès, 2013; Sapiro, 1992)

สองศตวรรษผ่านไป โลกได้เห็นความก้าวหน้าอย่างมีนัยสำคัญใน “การเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิง” ข้อมูลการสำรวจในปี 2020 จาก UNESCO แสดงให้เห็นว่าอัตราการเข้าเรียนของผู้หญิงในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยในหลายประเทศผู้หญิงที่มีการศึกษา มีงานสูงกว่าผู้ชาย การศึกษาที่สูงขึ้นนี้ส่งผลให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในฐานะกำลังแรงงานของฐานเศรษฐกิจประเทศมากขึ้น (Antoninis, 2020) การเพิ่มขึ้นของอัตราการเข้าเรียนดังกล่าวแปรผลโดยตรงต่อการลดลงของอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น รวมถึงการสุขภาวะอนามัยที่ดีขึ้นเช่นกัน (Duflo, 2012; World Bank, 2012)

นอกจากนี้ ข้อมูลด้านการศึกษาระดับโลก (Global education) ของ Roser and Ortiz-Ospina (2016) ยังแสดงให้เห็นพัฒนาการสำคัญในการหลายกำแพงทางเพศในวิชาชีพต่างๆ โดยพบว่าผู้หญิงมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในสาขาที่เคยถูกครอบงำโดยผู้ชาย โดยเฉพาะในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM) รวมถึงสาขาการบริหารและการจัดการ แม้จะยังไม่ถึงจุดที่มีความเท่าเทียมอย่างสมบูรณ์ แต่แนวโน้มนี้สะท้อนให้เห็นผลของการเปิดโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมมากขึ้น ประกอบกับการรณรงค์เพื่อลดอคติทางเพศในการเลือกสาขาวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้หญิงในสาขาเหล่านี้ยังคงเผชิญกับความท้าทายในเรื่องการรักษาบุคลากรและการส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ โดยเฉพาะในระดับอาวุโสและระดับผู้บริหาร

อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางการศึกษาไม่ได้นำไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศอย่างสมบูรณ์ดังที่วอลสโตนคราฟต์คาดหวัง ความไม่เท่าเทียมยังคงปรากฏชัดในสองมิติสำคัญ มิติแรกคือภาระงานในครัวเรือน ที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ “กะที่สอง” (Second shift) โดยผู้หญิงต้องแบกรับภาระงานบ้านและการดูแลครอบครัวแม้จะทำงานนอกบ้านเต็มเวลา (Hochschild & Machung, 2012) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศยืนยันว่าผู้หญิงใช้เวลากับงานบ้านและการดูแลบุตรมากกว่าผู้ชายถึงสองเท่าในเกือบทุกสังคมที่ศึกษา (Craig & Mullan, 2011) มิติที่สองคือความไม่เท่าเทียมในตลาดแรงงาน แม้ผู้หญิงจะมีระดับการศึกษาทัดเทียมกับผู้ชาย แต่พวกเขายังคงได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่า มีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพน้อยกว่า และมักถูกผลักให้ทำงานนอกระบบที่ขาดความมั่นคง (ILO, 2018; Kabeer et al., 2013)

แม้จะมีการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับแนวคิดของแมรี วอลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) และพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง แต่การศึกษาที่ผ่าน

มามากแยกส่วนระหว่างการใช้วิเคราะห์แนวคิดของวอลสโตนคราฟต์ในบริบทประวัติศาสตร์ (Historical context) การศึกษาสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางเพศ (Gender inequality) ในปัจจุบัน และการวิเคราะห์ผลของการศึกษาต่อการพัฒนาสถานภาพสตรี ซึ่งยังขาดการอธิบายเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางความคิดของวอลสโตนคราฟต์กับสถานการณ์ของผู้หญิงร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้วิเคราะห์ว่าเหตุใด “การศึกษา” ซึ่งเป็นเครื่องมือปลดแอกที่วอลสโตนคราฟต์เสนอไว้จึงไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมได้อย่างสมบูรณ์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางความคิด (Intellectual legacy) ของวอลสโตนคราฟต์กับการต่อสู้ของผู้หญิงร่วมสมัย โดยใช้กรอบการวิเคราะห์แบบสตรีนิยม (Feminist analytical framework) ที่เชื่อมโยงมิติส่วนตัว (Private sphere) กับมิติสาธารณะ (Public sphere) ผ่านการทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากงานวิจัยและสถิติที่เกี่ยวข้อง บทความแบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 ส่วนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์มรดกทางความคิดของวอลสโตนคราฟต์ พัฒนาการด้านการศึกษาของผู้หญิง อุปสรรคที่การศึกษาไม่อาจแก้ไข การวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาเชิงโครงสร้าง การศึกษาการต่อสู้ของผู้หญิงในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริง เพื่อชี้ให้เห็นว่าแม้การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญ แต่การสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริงจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งกว่านั้น

แนวคิดการศึกษาเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงของวอลสโตนคราฟต์

แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศของแมรี วอลสโตนคราฟต์ที่ปรากฏใน A Vindication of the Rights of Woman (1792) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญใน

ประวัติศาสตร์สิทธิสตรี วอลสโตนคราฟต์เป็นผู้บุกเบิกในการเสนอว่าความแตกต่างระหว่างหญิงชายไม่ได้เกิดจากธรรมชาติแต่เป็นผลจากการขัดเกลาทางสังคมโดยเฉพาะผ่าน “ระบบการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม” งานเขียนของเธอท้าทายความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า “ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายทางสติปัญญา” และเสนอว่าหากผู้หญิงได้รับการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว พวกเธอจะสามารถพัฒนาศักยภาพได้ไม่แตกต่างจากผู้ชาย วอลสโตนคราฟต์เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาในฐานะเครื่องมือปลดแอกผู้หญิงไว้ 2 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) การศึกษาจะช่วยพัฒนาเหตุผลและความคิดอิสระของผู้หญิง ดังที่เธอเขียนไว้ว่า “ผู้หญิงถูกทำให้อ่อนแอและเวทนาด้วยสาเหตุที่ประจวบเหมาะกันหลายประการ ซึ่งเริ่มต้นจากการสรุปอย่างรวดเร็วว่าพวกเธอถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรู้สึกมากกว่าใช้เหตุผล” การศึกษาจึงเป็นหนทางในการพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลของผู้หญิง และ 2) การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้หญิง เธอเชื่อว่าการศึกษจะช่วยให้ผู้หญิงมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการพึ่งพาตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายในทางเศรษฐกิจ (Wollstonecraft, 1792/2016) นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นเครื่องมือในการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอีกด้วย(Bergès, 2013; Halldenius, 2007)

อุดมการณ์การศึกษาเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงของวอลสโตนคราฟต์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียง “การเรียกร้องโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา” เท่านั้นแต่ยังรวมถึง “การปฏิรูปเนื้อหาและวิธีการศึกษาด้วย” เธอวิพากษ์การศึกษาแบบเดิมที่เน้นสอนผู้หญิงเพียงทักษะผิวเผินเพื่อเอาใจผู้ชาย พร้อมทั้งเรียกร้องให้ผู้หญิงได้เรียนรู้วิชาการที่หลากหลาย เช่น ศิลปะ วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ และปรัชญา (Sapiro, 1992) เธอเชื่อว่า “การศึกษาที่ครอบคลุมและลึกซึ้งจะช่วยพัฒนาทั้งสติปัญญาและคุณธรรมของผู้หญิง”

ความเชื่อมั่นของวอลสโตนคราฟต์ในพลังของการศึกษาสะท้อนผ่านวิสัยทัศน์ของเธอที่มองว่าการศึกษานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกและสังคม ในระดับปัจเจก เธอเชื่อว่า "หากผู้หญิงได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับผู้ชายแต่้วยเยาว์ และเติบโตขึ้นมาพร้อมกับความปรารถนาที่จะได้รับความรู้ พวกเธอจะได้รับการพิสูจน์ว่าเทียบเท่าผู้ชายในความสามารถทางสติปัญญา" (Wollstonecraft, 1792/2016) ในระดับสังคม วอลสโตนคราฟต์มองว่าการศึกษจะช่วยสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรมมากขึ้น (Gordon, 2014)

แนวคิดของวอลสโตนคราฟต์ไม่เพียงมุ่งเน้นที่ความเท่าเทียมทางเพศ (Gender equality) เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความเท่าเทียมทางชนชั้น (Class/Socioeconomic equality) ด้วย โดยเธอเรียกร้องให้การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคน ไม่ใช่สิทธิพิเศษของชนชั้นสูงเท่านั้น (Taylor, 2003) วิสัยทัศน์นี้แสดงให้เห็นว่าวอลสโตนคราฟต์มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างการกดขี่ทางเพศและการกดขี่ทางชนชั้น และเสนอว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมในทุกรูปแบบ

พัฒนาการและข้อจำกัดของการศึกษาของผู้หญิง

สองศตวรรษหลังข้อเรียกร้องของวอลสโตนคราฟต์ การเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิงได้พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในช่วง 25 ปีที่ผ่านมาที่อัตราการเข้าเรียนของผู้หญิงเพิ่มขึ้นในทุกระดับการศึกษา หลายประเทศมีจำนวนนักศึกษาหญิงในระดับอุดมศึกษาสูงกว่านักศึกษาชาย ความก้าวหน้านี้ส่งผลกระทบเชิงบวกอย่างกว้างขวาง ทั้งการเพิ่มการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน การลดอัตราการจัดตั้งครัวเรือน และการปรับปรุงสถานะทางสุขภาพ รวมถึงความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมโดยรวม (Antoninis, 2020; Duflo, 2012; UNESCO, 2014; World Bank, 2012)

ความสำเร็จในการเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิงกลับไม่สามารถนำไปสู่ความเท่าเทียมที่แท้จริง การมีการศึกษาสูงไม่ได้รับประกันความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากประเด็นปัญหาเรื่อง “ช่องว่างของค่าจ้าง” (Gender pay gap) ที่ยังคงดำรงอยู่แม้ในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงและทำงานนอกบ้านยังต้องแบกรับภาระรับผิดชอบ “กะที่สอง” (Second shift) ซึ่งหมายถึงภาระงานบ้านและการดูแลครอบครัวที่มากกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่า “การศึกษาไม่ได้ช่วยลดทอนภาระที่สังคมคาดหวังจากผู้หญิง” รากเหง้าของปัญหานี้อยู่ที่ “การกำหนดกรอบทางเพศ” (Gender framing) และ “บทบาททางเพศ” (Gender roles) ที่ฝังลึกในสังคม แม้ผู้หญิงจะมีการศึกษาสูงเพียงใด แต่ตราบไต่ที่ความคาดหวังทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทความเป็นแม่และภรรยา ยังคงครอบงำอยู่ โอกาสในการพัฒนาอาชีพและการเลื่อนขั้นทางสังคมของผู้หญิงก็ยังคงถูกจำกัด (Hochschild & Machung, 2012; Kabeer et al., 2013)

ดังนั้น แม้ว่า “การศึกษา” จะเป็นก้าวสำคัญในการเสริมพลังให้ผู้หญิงตามทีวอลสโตนคราฟต์เคยเสนอไว้แต่ความสำเร็จนี้ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากยังมีอุปสรรคเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่จำกัดโอกาสของผู้หญิงในการใช้ประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในการสร้างความเท่าเทียมทางเพศที่แท้จริง

อุปสรรคเชิงโครงสร้างต่อความเท่าเทียมทางเพศ

แม้การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมพลังให้ผู้หญิงตามทิวอลสตรีโต นครฟต์เสนอไว้ แต่ในความเป็นจริง “ผู้หญิงที่มีการศึกษา” (Educated women) ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคที่การศึกษาไม่อาจแก้ไขได้ ปรากฏการณ์ “กะที่สอง” (Second shift) สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านต้องแบกรับภาระซ้อน” โดยใช้เวลากับงานบ้านและการดูแลบุตรมากกว่าผู้ชายถึงสองเท่าในเกือบทุกประเทศ ภาระที่ทับซ้อนนี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและจิตใจ หากแต่ยังบั่นทอนโอกาสในการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น มายาคติเรื่องบทบาทความเป็นหญิง-แม่ที่ฝังรากลึกในสังคมสมัยใหม่ยังคงกดดันให้ผู้หญิงต้องให้ความสำคัญกับบทบาทการเป็นแม่และภรรยาเหนือความก้าวหน้าในอาชีพ แม้พวกเธอจะมีการศึกษาและความสามารถทางวิชาชีพก็ตาม ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดเรื่อง “บทบาททางสังคม” (Social role) ยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดความคาดหวังและพฤติกรรมของผู้หญิงในสังคมปัจจุบัน (Craig & Mullan, 2011; Hochschild & Machung, 2012)

ในด้านตลาดแรงงาน แม้ผู้หญิงจะมีการศึกษาทัดเทียมหรือสูงกว่าผู้ชาย แต่ความเหลื่อมล้ำยังคงปรากฏในหลายมิติ รายงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) แสดงให้เห็นว่าช่องว่างของค่าจ้างระหว่างเพศ (Gender pay gap) ยังคงมีอยู่ในทุกระดับการศึกษาและทุกสาขาอาชีพ (ILO, 2018) สอดคล้องกับการศึกษาของ Kabeer et al. (2013) ที่พบว่าผู้หญิงมีแนวโน้มถูกผลักให้ทำงานนอกระบบและงานที่ขาดความมั่นคงมากกว่าผู้ชาย แม้จะมีคุณสมบัติทางการศึกษาเท่าเทียมกัน ยิ่งไปกว่านั้น ปรากฏการณ์ “เพดานแก้ว” (Glass ceiling) ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่จำกัดโอกาสของผู้หญิงในการก้าวสู่ตำแหน่ง

ผู้บริหารระดับสูง โดยพบว่าแม้ในองค์กรที่มีนโยบายส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ สัดส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งบริหารยังคงต่ำกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ สาเหตุสำคัญมาจากอคติทางเพศที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมองค์กรและกระบวนการประเมินผลงาน (Catalyst, 2020)

การวิเคราะห์ระบบอำนาจและการกดขี่ทางเพศในสังคมปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่า การมีการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเป็นหลักประกันความเท่าเทียมได้ อย่างที่วอลสโตนคราฟต์คาดหวัง รากเหง้าของปัญหาฝังลึกอยู่ในโครงสร้างสังคมที่ยังคงแบ่งแยกระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวอย่างเข้มข้น โดยผู้หญิงถูกคาดหวังให้แบกรับภาระในพื้นที่ส่วนตัวแม้จะมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ การไม่ให้คุณค่ากับงานบ้านและการดูแลครอบครัวยิ่งตอกย้ำความไม่เท่าเทียมที่ดำรงอยู่ ดังนั้น การบรรลุความเท่าเทียมทางเพศที่แท้จริงจึงจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและครอบคลุมกว่าการให้โอกาสทางการศึกษา โดยต้องมุ่งปรับเปลี่ยนทั้งโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และระบบคุณค่าที่กำหนดบทบาทและโอกาสของผู้หญิงในสังคมอย่างเป็นระบบ

ระบบอำนาจและการกดขี่ทางเพศในสังคมปัจจุบัน

การวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมทางเพศที่ยังคงดำรงอยู่แม้ผู้หญิงจะมีการศึกษาสูงขึ้น นำไปสู่การค้นพบรากเหง้าของปัญหาที่ฝังลึกในโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ระบบชายเป็นใหญ่" (Patriarchy) ที่ยังคงให้อำนาจและสิทธิพิเศษแก่ผู้ชายมากกว่าผู้หญิงในเกือบทุกด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Walby, 1989) ระบบนี้ถูกผลิตซ้ำผ่านการขัดเกลาทางสังคมและสถาบันต่างๆ แม้จะมีกฎหมายและนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ กลไกสำคัญที่ตอกย้ำความไม่

เท่าเทียมคือการแบ่งแยกพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว (Public-private divide) ซึ่งไม่เพียงเป็นการจัดระเบียบพื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นการกำหนดบทบาทและอำนาจระหว่างเพศ โดยกำหนดให้พื้นที่สาธารณะเป็นของผู้ชาย ขณะที่ผลักให้พื้นที่ส่วนตัวเป็นความรับผิดชอบของผู้หญิง (Pateman & Phillips, 1987) (Pateman & Phillips, 1987)การแบ่งแยกเช่นนี้ส่งผลให้ผู้หญิงขาดอำนาจต่อรองและโอกาสในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อชีวิตของพวกเธอเอง

ในบริบทขององค์กรสมัยใหม่ แม้จะมีนโยบายส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ แต่อคติทางเพศยังคงฝังรากลึกในโครงสร้างและการดำเนินงาน ผู้หญิงต้องเผชิญกับ "เขาวงกต" (Labyrinth) ของอุปสรรคในการก้าวสู่ตำแหน่งผู้นำ ทั้งอคติในการประเมินผลงาน การกีดกันจากเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ และการตั้งคำถามต่อความสามารถในการเป็นผู้นำ ยิ่งไปกว่านั้น วัฒนธรรมองค์กรยังสร้างบรรทัดฐานของพนักงานในอุดมคติ (Ideal worker norm) ที่คาดหวังการทุ่มเทเวลาและพลังงานให้กับงานอย่างเต็มที่ ความคาดหวังเช่นนี้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบภาระครอบครัว ส่งผลให้พวกเธอมักต้องเลือกระหว่างความก้าวหน้าในอาชีพกับการดูแลครอบครัว (Bianchi et al., 2012)

การวิเคราะห์ระบบอำนาจและการกดขี่ทางเพศในสังคมปัจจุบันนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า การแก้ไขปัญหาคือความไม่เท่าเทียมทางเพศจำเป็นต้องดำเนินการในหลายระดับอย่างเป็นระบบ (Coltrane, 2000) เสนอว่าจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ “การสร้างตระหนักรู้ถึงรากเหง้าของปัญหา” และ “การทำทลายบรรทัดฐานทางสังคมที่ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียม” แนวคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษาเชิงประจักษ์ของ (Kabeer et al., 2013) ที่ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการผสมผสานการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโครงสร้าง ผ่านการปฏิรูปกฎหมายและนโยบาย และในระดับ

วัฒนธรรม ผ่านการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความเชื่อ ดังนั้น การบรรลุความเท่าเทียมทางเพศจึงไม่อาจพึ่งพาเพียงการปฏิรูปการศึกษา แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ลึกซึ้ง ทั้งในด้านการกระจายอำนาจ การปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคม และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความเท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ จะเป็นการสานต่อวิสัยทัศน์ของวอลสโตนคราฟต์ในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมอย่างแท้จริง

ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในศตวรรษที่ 21

มรดกทางความคิดด้านการศึกษาของวอลสโตนคราฟต์ในศตวรรษที่ 18 ยังคงสะท้อนให้เห็นในการต่อสู้ของขบวนการสตรีนิยมร่วมสมัยอย่างมีนัยสำคัญ แม้สังคมปัจจุบันจะบรรลุเป้าหมายด้านการเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิงแล้ว แต่เป้าประสงค์ที่ลึกซึ้งกว่านั้นของวอลสโตนคราฟต์ คือ การสร้างสังคมที่ผู้หญิงมีอิสรภาพและศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง ซึ่งยังคงเป็นความท้าทายในศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์ของเธอในการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมได้กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ในปัจจุบันได้พัฒนาไปสู่มิติที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงประเด็นการศึกษา หากแต่ครอบคลุมถึงการท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเคลื่อนไหวของผู้หญิงในปัจจุบันมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งในมิติเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม พร้อมทั้งท้าทายระบบชายเป็นใหญ่ที่ฝังรากลึกในสถาบันต่างๆ อย่างเป็นระบบมากขึ้น (Kabeer et al., 2013)

การต่อสู้ของขบวนการสตรีนิยมร่วมสมัยได้ขยายขอบเขตจากประเด็นสิทธิขั้นพื้นฐานสู่การทำลายโครงสร้างอำนาจในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การรื้อ

ถอนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว” ที่เคยจำกัดบทบาทของผู้หญิง แนวคิด "เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง" (The personal is political) ได้กลายเป็น ยุทธศาสตร์สำคัญในการเปิดโปงความไม่เท่าเทียมที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวัน (Okin, 1998) โดยเฉพาะการเรียกร้องให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของงานบ้านและงานดูแลซึ่ง ระบบทุนนิยมมักมองข้ามความสำคัญ

พลังขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงมาจากผู้หญิงรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา และตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมในสังคม พวกเธอไม่เพียงท้าทายบรรทัดฐานที่ไม่เป็นธรรม (Hochschild & Machung, 2012) แต่ยังผลักดันนโยบายเพื่อความเท่าเทียมทางเพศและสมดุลระหว่างงานกับชีวิตครอบครัวเมื่อก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำ (Catalyst, 2020) ยิ่งไปกว่านั้น พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ ได้เปิดพื้นที่ใหม่สำหรับการสร้างความตระหนักรู้และระดมพลังทางสังคม ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จของขบวนการ #MeToo และการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นๆ ที่สะท้อนพลังของการรวมตัวกันเพื่อท้าทายการละเมิดสิทธิในทุกรูปแบบ

แม้จะมีความก้าวหน้าในหลายด้านแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมยังคงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต้องเผชิญกับการต่อต้านจากระบบความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคมที่ฝังรากลึก (Ridgeway, 2011) การสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบทั้งในระดับนโยบาย การปฏิบัติ และวัฒนธรรม โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม

พัฒนาการของการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศตั้งแต่ยุคของวอลสโตนคราฟต์จนถึงปัจจุบันสะท้อนให้เห็นทั้งความก้าวหน้าและความท้าทายที่ยังคงดำรงอยู่ การบรรลุเป้าหมายในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมอย่างแท้จริงจำเป็นต้องอาศัย

ยุทธศาสตร์ที่หลากหลายและเป็นระบบ ทั้งการปฏิรูประบบการศึกษา การเคลื่อนไหวยทางสังคมผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ การรื้อถอนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ทำทลายระบบอำนาจและความเชื่อดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสร้างพื้นที่และโอกาสใหม่ๆ ให้กับผู้หญิงในการใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ในทุกมิติของสังคม

แนวทางการสร้างความเท่าเทียมทางเพศในสังคม

การขับเคลื่อนเพื่อการการเปลี่ยนแปลงเรื่องความเท่าเทียมทางเพศในทุกระดับจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ บูรณาการ และต่อเนื่อง การศึกษาเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับเพศสภาพและพื้นที่สาธารณะ-ส่วนตัวของ Okin (1998) ได้สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จในการสร้างความเท่าเทียมทางเพศจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และสถาบันครอบครัว ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการรื้อถอนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะที่เคยเป็นรากฐานของความไม่เท่าเทียม สอดคล้องกับงานศึกษาของ Kabeer et al. (2013) ที่ชี้ให้เห็นพลังของการรวมกลุ่มของผู้หญิง โดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ ในการท้าทายข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่าน "อาวุธของผู้ที่รวมตัวกัน" อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่าแม้แนวคิดทั้งสองจะมีจุดร่วมในการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง แต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน โดย Okin ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคและเชิงสถาบัน ขณะที่ Kabeer เน้นพลังการเปลี่ยนแปลงจากฐานรากผ่านการรวมกลุ่มของผู้หญิง ดังนั้น การผสานแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกันจึงอาจเป็นยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลง แม้กระบวนการนี้จะต้องใช้เวลาและ

ทรัพยากรอย่างมาก แต่ก็ถือว่าเป็นเส้นทางที่จำเป็นในการบรรลุวิสัยทัศน์ของความเท่าเทียมตามที่วอลสโตนคราฟต์ได้วางรากฐานไว้ และเป็นการตอบสนองต่อความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนในสังคมร่วมสมัย การดำเนินการในทุกระดับจึงต้องมุ่งไปสู่การสร้างสังคมที่ไม่เพียงรับรองสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียม หากแต่ยังต้องเอื้อให้ผู้หญิงสามารถรวมกลุ่ม สร้างพลังต่อรอง และใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ในทุกมิติของชีวิต

บทสรุป

แนวคิดของแมรี วอลสโตนคราฟต์เกี่ยวกับ “การศึกษาในฐานะเครื่องมือปลดปล่อยผู้หญิง” ยังคงมีความสำคัญในปัจจุบัน แต่การวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสถานการณ์ร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นเพียงจุดเริ่มต้น ไม่ใช่จุดจบของการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียม แม้ผู้หญิงจะมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น แต่พวกเขายังคงเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาวะ “กะที่สอง” (Second shift) หรือ “เพดานแก้ว” (Glass ceiling) ในการทำงานที่ยังคงดำรงอยู่ การสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริงจำเป็นต้องอาศัย “การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง” ควบคู่ไปกับ “การพัฒนาการศึกษา” อีกทั้งต้องมีการปฏิรูปทั้งในระดับกฎหมาย นโยบาย สถาบันทางสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การรื้อถอนระบบชายเป็นใหญ่” (Deconstructing patriarchy) และการแบ่งแยกพื้นที่สาธารณะ-ส่วนตัวที่เป็นรากเหง้าของความไม่เท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ต้องได้รับการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม

เมื่อมองไปข้างหน้า ความท้าทายในการสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริงยังมีอยู่มากแต่ก็มีเหตุผลให้มีความหวัง การเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี ความตื่นตัวของคนรุ่นใหม่ต่อประเด็นความเท่าเทียมทางเพศ และการพัฒนาของเทคโนโลยีที่

เปิดพื้นที่ใหม่ๆ สำหรับการรณรงค์และสร้างความเปลี่ยนแปลง (Eagly & Carli, 2018) ล้วนเป็นปัจจัยที่จะช่วยผลักดันสังคมไปสู่ความเท่าเทียมที่วอลสโตนคราฟต์เคยวาดฝันไว้ แม้จะต้องใช้เวลาและความพยายามอีกมาก แต่การต่อสู้คือการสานต่อมรดกทางความคิดอันล้ำค่าที่วอลสโตนคราฟต์ได้มอบไว้ให้กับคนรุ่นหลัง สู่การสร้างสังคมที่ทุกคนมีอิสรภาพ ศักดิ์ศรี และโอกาสอย่างแท้จริง ดังนั้น “การศึกษา” จึงเป็นเพียง “บทแรกของการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ใช่บทสุดท้ายของความเท่าเทียม” สังคมจำเป็นต้องมุ่งมั่นในการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและครอบคลุมกว่าที่เคยเป็นมาเพื่อสร้างโลกที่ผู้หญิงสามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากข้อจำกัดทางเพศใดๆ

บรรณานุกรม

- Bergès, S. (2013). The Routledge guidebook to Wollstonecraft's A Vindication of the Rights of Woman. Routledge.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. Handbook of theories of social psychology, 2, 458-476.
- Gornick, J. C., & Meyers, M. K. (2008). Creating gender egalitarian societies: An agenda for reform. Politics & Society, 36(3), 313-349.
- Halldenius, L. (2007). The primacy of right. On the triad of liberty, equality and virtue in Wollstonecraft's political thought. British Journal for the History of Philosophy, 15(1), 75-99.

- Ridgeway, C. L. (2011). *Framed by gender: How gender inequality persists in the modern world*. Oxford University Press.
- Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2016). *Global education*. Our World in Data.
- Sapiro, V. (1992). *A vindication of political virtue: The political theory of Mary Wollstonecraft*. University of Chicago Press.
- Walby, S. (1989). Theorising patriarchy. *Sociology*, 23(2), 213-234.
- Wollstonecraft, M. (1792/2016). *Vindication of the Rights of Woman*. In *Democracy: a reader* (pp. 297-306). Columbia University Press.
- Antoninis, M. (2020). A new generation: 25 years of efforts for gender equality in education. In: UNESCO.
- Bergès, S. (2013). *The Routledge guidebook to Wollstonecraft's A Vindication of the Rights of Woman*. Routledge.
- Bianchi, S. M., Sayer, L. C., Milkie, M. A., & Robinson, J. P. (2012). *Housework: Who did, does or will do it, and how much does it matter?* *Social forces*, 91(1), 55-63.
- Catalyst. (2020). *Women in management (quick take)*. In: Catalyst New York, NY.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and family*, 62(4), 1208-1233.

- Craig, L., & Mullan, K. (2011). How mothers and fathers share childcare: A cross-national time-use comparison. *American sociological review*, 76(6), 834-861.
- Duflo, E. (2012). Women empowerment and economic development. *Journal of Economic literature*, 50(4), 1051-1079.
- Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2018). Women and the labyrinth of leadership. In *Contemporary issues in leadership* (pp. 147-162). Routledge.
- Gordon, L. (2014). *Vindication: A Life of Mary Wollstonecraft*. Hachette UK.
- Halldenius, L. (2007). The primacy of right. On the triad of liberty, equality and virtue in Wollstonecraft's political thought. *British Journal for the History of Philosophy*, 15(1), 75-99.
- Hochschild, A., & Machung, A. (2012). *The second shift: Working families and the revolution at home*. Penguin.
- ILO. (2018). *Global Wage Report 2018/19: What lies behind gender pay gaps*. International Labour Office, Geneva.
- Kabeer, N., Milward, K., & Sudarshan, R. (2013). Organising women workers in the informal economy. *Gender & Development*, 21(2), 249-263.
- Okin, S. M. (1998). Gender, the Public, and the Private. *Feminism and politics*, 116-141.

- Pateman, C., & Phillips, A. (1987). Feminist critiques of the public/private dichotomy.
- Ridgeway, C. L. (2011). Framed by gender: How gender inequality persists in the modern world. Oxford University Press.
- Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2016). Global education. Our World in Data.
- Sapiro, V. (1992). A vindication of political virtue: The political theory of Mary Wollstonecraft. University of Chicago Press.
- Taylor, B. (2003). Mary Wollstonecraft and the feminist imagination (Vol. 56). Cambridge University Press.
- UNESCO. (2014). School enrollment, primary and secondary (gross), gender parity index (GPI). .
<https://data.worldbank.org/indicator/SE.ENR.PRSC.FM.ZS>
- Walby, S. (1989). Theorising patriarchy. Sociology, 23(2), 213-234.
- Wollstonecraft, M. (1792/2016). Vindication of the Rights of Woman. In Democracy: a reader (pp. 297-306). Columbia University Press.
- World Bank. (2012). World Development Report 2012: Gender Equality and Development. 1 เมษายน 2567.สืบค้นจาก
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/4391>